«Η Μητέρα» του Φλοριάν Ζελλέρ

Βλέποντας στο οπισθόφυλλο του προγράμματος της νέας παραγωγής του Θεάτρου Διόνυσος τη λίστα από 55 τίτλους έργων που ανέβηκαν στη σκηνή του, ως θεατής αισθάνομαι ευγνώμων για ένα υψηλό ποσοστό των ρεπερτοριακών επιλογών του καλλιτεχνικού διευθυντή του, του Χρήστου Γιάγκου, εκεί που το κύριο κριτήριο επιλογής είναι η ποιότητα του συγγραφικού λόγου. «Η Μητέρα» του Φλοριάν Ζελλέρ αναμφίβολα έχει τη θέση της σ' αυτό το μέρος της λίστας.

Με τον πολυβραβευμένο Γάλλο θεατρικό συγγραφέα Φλοριάν Ζελλέρ γνωριστήκαμε πριν από μερικά χρόνια, όταν ο Χρίστος Ζάνος ανέβασε στο Θέατρο Σκάλα το έργο του «La Verite» («Μου λες Αλήθεια;»). Φέτος είδαμε τον «Πατέρα» του σε σκηνοθεσία Μαρίνου Ανωγυριάτη και διαπιστώσαμε, μαζί με πολλούς ανά τον κόσμο αναγνώστες και θεατές του Ζελλέρ, ότι πρόκειται για έναν εξαίρετο δεξιοτέχνη της θεατρικής γραφής, που συνδυάζει τις εντυπωσιακά βαθιές διεισδύσεις στην ψυχολογία των κεντρικών μορφών των έργων του με την ικανότητα να δημιουργεί στη σκηνή μια «ιδιωτική» μορφοκεντρική πραγματικότητα.

Στη «Μητέρα» ο κεντρικός χαρακτήρας είναι μια 47χρονη γυναίκα, που δεν μπορεί πια να εντοπίσει τον εαυτό της στους καθρέφτες της ζωής της, καθώς οι ρόλοι, τους οποίους είχε εκλάβει για ταυτότητά της, έχουν ξεθωριάσει. Δεν μπορεί πια να είναι η εστιάδα του σπιτιού της, καθώς η εστία της έχει αδειάσει. Δεν μπορεί να είναι η μητέρα των παιδιών της, καθώς στην αντίληψή της, μητέρα είναι αυτή που παρέχει τροφή, τρυφερότητα και ασφάλεια όσο κρατά τα παιδιά στην αγκαλιά της και η αγκαλιά της έχει αδειάσει. Δεν μπορεί να είναι σύζυγος, καθώς ο άνδρας της που μόνο ως πρόσωπο του ομαδικού πορτρέτου είχε πλήρη αξία, ξεγλιστρά από το παγιωμένο κάδρο της οικογενειακής ευτυχίας. Δεν μπορεί να είναι η γυναίκα της ζωής του γιου της, καθώς η θέση αυτή είναι πιασμένη από άλλη και ο γιος της τής αρνείται αυτόν τον ρόλο με αποστροπιασμό. Οι λειτουργικοί ρόλοι που αποτελούσαν τρόπους θωράκισης του υπαρξιακού κενού, αναιρούνται και η ηρωίδα του έργου δεν μπορεί να δει κανένα είδωλο του εαυτού στον ψυχολογικό της καθρέφτη.

Οι έννοιες όπως η κατάθλιψη, η εμμονή, η ψευδαίσθηση δεν είναι όροι ψυχολογίας για τον Ζελλέρ, είναι ψυχικές καταστάσεις και παθήσεις τις οποίες έχει παρατηρήσει και εξετάσει με ακρίβεια και σχολαστικότητα. Είναι οι βάσεις πάνω στις οποίες δημιουργεί το προσωπικό σύμπαν της κεντρικής ηρωίδας του. Οι εμμονές και οι ψευδαισθήσεις αποδίδονται με επαναλήψεις σκηνών, περίτεχνα διαφοροποιημένες από τον συγγραφέα, έτσι που ο θεατής δεν διακρίνει ποιες από τις εκδοχές έχουν περισσότερη σχέση με την πραγματικότητα.

Ο Αραούζος επιβάλλει στους τρεις ηθοποιούς που πλαισιώνουν τη Μητέρα, τον Βαρνάβα Κυριαζή, τον Ηρόδοτο Μιλτιάδους, τη Νίκη Δραγούμη, ύφος αόριστο, φευγάτο, για να μπορούν ανά πάσα στιγμή να χρωματιστούν με τα προβαλλόμενα πάνω τους συναισθήματα (καχυποψία, λατρεία, αντιπάθεια) της Μητέρας. Έτσι ο σύζυγος σε ερμηνεία Βαρνάβα Κυριαζή έχει την έκφραση θλιμμένης υπομονής που ταυτόχρονα, ούτε καν εναλλάξ, μπορεί να ερμηνευτεί ως ύποπτη μυστικότητα ή ως συνειδητοποιημένη ένοχη. Μερικές φορές συνειδητά, με ώθηση του σκηνοθέτη, άλλες φορές ασυνείδητα, από κεκτημένη υποκριτική ταχύτητα, οι χαρακτήρες τους γίνονται πιο ρεαλιστικοί, πιο υπαρκτοί.

Στην παράσταση του Διόνυσου ο σκηνοθέτης Ανδρέας Αραούζος επιλέγει το φουαγιέ ως χώρο δράσης τοποθετώντας τους θεατές γύρω απ' αυτόν και πολύ κοντά και ενισχύοντας έτσι την αίσθηση ανασφάλειας και άγχους. Η σκηνογράφος Ρέα Ολυμπίου περικλείει τον χώρο με περιμετρική κουρτίνα χωρίς να προσδιορίσει τις εισόδους, έτσι ώστε τα άλλα τρία πρόσωπα του έργου να εμφανίζονται ως συμμετέχοντες στις εμμονικά επαναλαμβανόμενες καταστάσεις του μυαλού της μητέρας. Χρωματικά εστιάζει σε τιρκουάζ φλιτζάνια τσαγιού ως τελετουργικά αντικείμενα του οικογενειακού προγεύματος, που νοσταλγεί η Μητέρα και στο κόκκινο φόρεμα, σύμβολο της θηλυκότητας, το οποίο της «κλέβει» η κοπέλα του Γιου, μαζί με τη θέση δίπλα του.

Η Έρικα Μπεγέτη στον ρόλο της Μητέρας, ρόλο αριστοτεχνικά γραμμένο, αποδεικνύει την επαγγελματική ωριμότητα και την ψυχική δύναμη που διαθέτει. Είναι συνεχώς στο κέντρο στην μπούκα της προσοχής του κοινού. Η ηρωίδα της υπάρχει μέσα από τη σχέση της με τα άλλα πρόσωπα. Το υπαρξιακό άγχος, το καταθλιπτικό σκοτάδι, οι αρνητικές εμμονές, οι μη βιώσιμες επιθυμίες αποδίδονται εύγλωττα από την ηθοποιό.

Ο υψηλός βαθμός δυσκολίας του κειμένου, εκτός από τη σημαίνουσα ιδιαιτερότητα των επαναλαμβανόμενων, αλλά υφολογικά διαφοροποιημένων σκηνών, προκύπτει από ακόμα ένα χαρακτηριστικό της γραφής του Ζελλέρ, που, κατά την άποψή μου, δεν διατυπώθηκε στην παράσταση. Ο συγγραφέας ονομάζει το έργο «μαύρη φάρσα». Όπως και στον «Πατέρα», ο κεντρικός χαρακτήρας είναι δυστυχισμένος, αλλά και παράλογος μέσα στη δυστυχία του, σχεδόν γελοίος και γι' αυτό ακόμα πιο δυστυχισμένος. Αυτή η μαύρη απόχρωση του χιούμορ πάνω στο γκρίζο φόντο της κατάθλιψης, αυτή η πικρή κωμικοτραγικότητα του ψυχικού εκτροχιασμού ενός ανθρώπου, πιστεύω, θα έκανε την παράσταση ακόμα πιο ιδιαίτερη.